

stant erecti, se signantes; sub versu *Deus tu conversus* etc. et reliquis usque ad *Oremus* ante *Aufer a nobis* inclusive, corpus mediocriter inclinant, et profundius quidem quam ipse celebrans.

Titulus IV.

DE INCENSATIONE.

Rub. 4. *In Missa solemnī Sacerdos facta Confessione ascendit cum Ministris ad medium Altaris, ubi dicto Oramus te Domine, et osculato Altari, ponit incensum in thuribulum, ministrante Diacono naviculam et Thuriferario thuribulum. Diaconus parum inclinatus versus Celebrantem, dicit: Benedicite Pater reverende, et osculatur cochlear, et manum Celebrantis ante et post. Celebrans ter incensum ponit in thuribulum, dicens interim: Ab illo benedicaris; et deposito cochleari, producens manu dextra signum Crucis super thus in thuribulo, illud benedicit. Postea Diaconus dimissa navicula accipit thuribulum, et dat Celebranti, osculata prius catenularum summitate, et manu illius dextra: qui facta Crucī profunda reverentia, eam ter incensat nihil dicens: et facta iterum Crucī reverentia, incensat Altare, ter ducens thuribulum æquali distantia, prout distribuuntur candelabra, a medio ejus usque ad cornu Epistolæ: ubi demissa manu, thurificat illius postremam partem inferioriorem, mox superiorem, bis ducto thuribulo: et conversus ad Altare, elevans manum incensat ejus planitiem, seu mensam in parte anteriori, ter ducens thuribulum usque ad medium: ubi facta Crucī reverentia, procedendo thurificat aliud latus Altaris triplici ductu usque ad cornu Evangelii; et pariter incensata inferiori, et superiori parte ipsius cornu Evangelii*

duplici ductu, adhuc stans ibidem, elevat thuribulum, et ter incensat superiorem tabulæ partem versus medium Altaris, ut fecit in cornu Epistolæ: deinde manu aliquantulum demissa, incensat anteriorem ejus partem seu frontem, ter ducens thuribulum, dum procedit a cornu Evangelii usque ad medium Altaris: et facta Crucī reverentia incensat similiter triplici ductu reliquam partem anteriorem usque ad cornu Epistolæ: ubi reddito thuribulo ipsi Diacono, ab eo ipse solus incensatur.

5. *Si vero in Altari fuerint Reliquiæ seu Imagines Sanctorum, incensata Cruce, et facta ei reverentia, antequam discedat a medio Altaris, primum incensat eas, quæ a dextris sunt, id est a parte Evangelii prope Crucem, bis ducens thuribulum, et iterum facta Crucī reverentia, similiter incensat bis alias, quæ sunt a sinistris, hoc est a parte Epistolæ: deinde prosequitur incensationem Altaris, ut supra, ter ducens thuribulum in unoquoque latere, etiamsi in eo essent plures Reliquiæ vel Imagines, seu etiam plura vel pauciora candelabra.*

6. *Si in Altari fuerit tabernaculum sanctissimi Sacramenti, accepto thuribulo, antequam incipiat incensationem, genuflectit, quod item facit quotiescumque transit ante medium Altaris.*

7. *Diaconus et Subdiaconus hinc inde assistunt Celebranti, dum incensat, et cum transeunt ante Crucem, semper genuflectunt. Deinde etc. (vid. n. seq.).*

308. *Dicto Oremus ante Aufer a nobis, celebrans, et ministri erecti, sine alia reverentia facienda ascendunt ad medium altaris, diaconus a dextris et subdiaconus a sinistris. Si opus sit, diaconus anteriores celebrantis vestes elevat sinistra, et subdiaconus dextra, altera super pectus posita: quod semper faciunt in similibus casibus. Cum pervenerint ad altare, diaconus et subdiaconus debitam faciunt reveren-*

tiam (1). Celebrans dicta oratione *Oramus te Domine*, manens in medio altaris, faciem vertit ad cornu epistolæ, diaconus se vertit ad celebrantem, et subdiaconus in suo loco manens, se quoque vertit ad celebrantem, ita ut tergum celebrantis respiciat.

Tum *diaconus* dextra accipit de manu ministri seu thuriferarii naviculam incensi, quam deinde sinistra tenens, dextra aperit; et accepto ex ea cochleari vacuo, osculatur prius ejusdem manubrii summitatem, et deinde dorsum dextræ celebrantis; tum cochlear tradit celebranti, et naviculam incensi utraque manu tenet juxta thuribulum, quod thuriferarius tenet apertum.

Celebrans sinistra super pectus posita, cochlear dextra accipit, ter thus ex navicula accipit, et ter quoque seu singulis vicibus thus imponit in thuribulum super prunas ardentes, 1° in medio thuribuli, 2° a dextris thuribuli seu a sinistris celebrantis, et 3° a sinistris thuribuli seu a dextris celebrantis.

Diaconus ad tertiam injectionem thuris, capite parum inclinato versus celebrantem, dicit *Benedicite Pater reverende*; imposito thure, mox osculatur dorsum manus celebrantis adhuc retinentis cochlear, et accepto cochleari, hujus quoque manubrii extremitatem osculatur. Receptum cochlear ponit in naviculam, quam reddit ministro aut thuriferario: deinde incenso benedicto a celebrante, accipit a thuriferario thuribulum, dextra scilicet ad catenularum summitatem, et sinistra ad catenulas inferiores.

Celebrans thure imposito, jungit manus ante pectus, et statim sinistra infra pectus posita, dicens *Ab illo bene + dicaris, in cujus honore cremaberis. Amen*, dextra facit signum crucis super thus in thuribulo. Ita Lohner (2) juxta rubricas in ordine missæ, ubi signum crucis in verbo *benedicaris* notatur, ita ut signatio cum verbis conjungatur; sed

(1) Vid. n. 118, ad 3.

(2) In fine 1^æ instructionis in additamentis.

S. R. C. declaravit (1) diaconum dicere *Benedicite*, dum cochlear offert celebranti, et celebrantem *Ab illo benedicaris*, dum thus ponit in thuribulum; quo imposito et reddito cochleari, ipsum formare signum crucis super thus in thuribulo.

Diaconus thure benedicto porrigit celebranti thuribulum, summitatem catenularum ponendo in sinistram ejus, et prius osculando illarum summitatem, catenularum vero extremitatem prope vas ponendo in ejus dextram, quam pariter osculatur in parte exteriori.

Celebrans thuribulum accipit sinistra ad catenulas superiores, et dextra ad catenulas inferiores simul junctas prope thuribulum, ita ut parvum catenularum spatium remaneat inter ipsius manum dextram et thuribulum; infra incensationem autem sinistram, thuribuli summitatem tenentem, ex parte palmæ pectori applicat, eamque sub tota incensatione immobilem tenet, et sola dextra thuribulum sustinet ac dirigit. Thuribulo accepto, se convertit ad altare cum diacono et subdiacono, et facit inclinationem cruci altaris; tum eadem ter seu triplici ductu incensat recta et æquali linea absque ulla thuribuli deflexione ad dextram aut sinistram, ut in tabula adjuncta n. 1, 2, 3, notatur. Cruce ter incensata, facit ei iterum inclinationem, et si non sint incensandæ reliquæ, de quibus infra, progreditur ad incensationem altaris.

Diaconus et subdiaconus ante et post incensationem crucis cum celebrante debitam faciunt reverentiam, et infra eam incensationem stantes aliquantulum post celebrantem, casulam elevant diaconus cum sinistra, et subdiaconus cum dextra, altera super pectus posita. Deinde similiter celebranti assistunt diaconus a dextris et subdiaconus a sinistris, elevant casulam, passu uniformi et naturali, non autem laterali incedunt cum celebrante, et quotiescumque ante me-

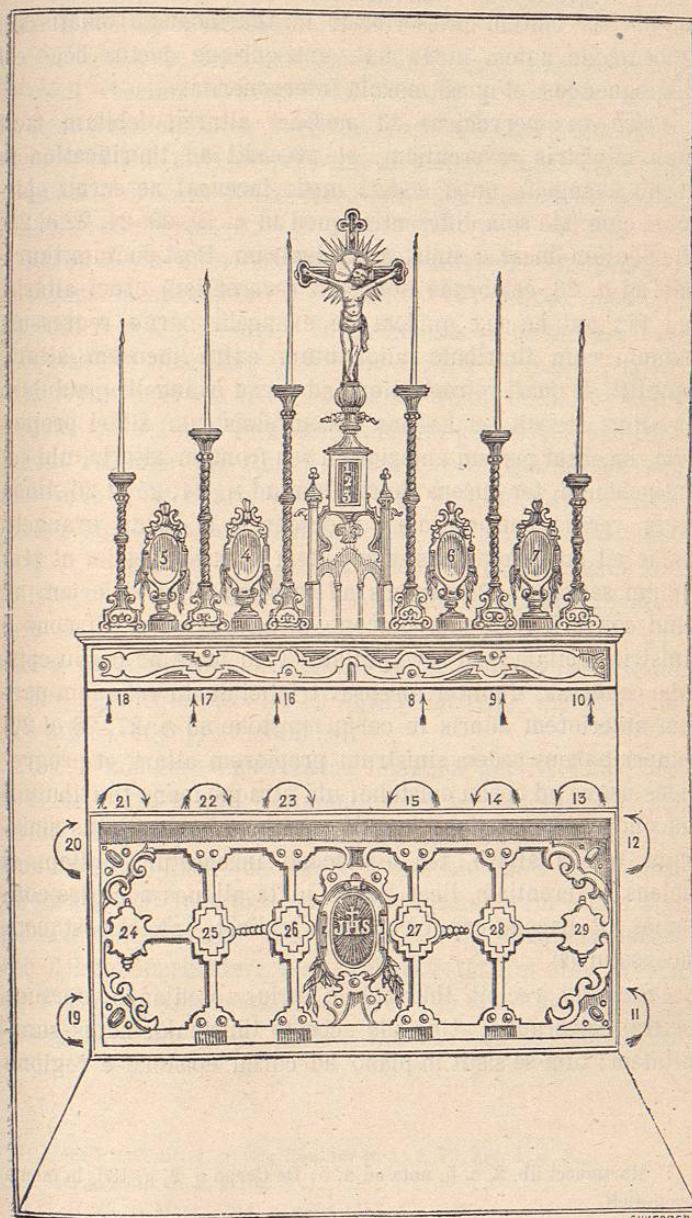
(1) 18 Dec. 1779, n. 4246-4395, 23, juxta rubricas gen. supra n. 4 et cærem. Ep. 1. 1, c. 23, n. 1 et 2.

dium altaris transeunt, debitam faciunt reverentiam, de qua infra n. 310.

Celebrans altare incensando, semper prius movet illum pedem, qui est proximior altari, et tot omnino passus facit, quot sunt thuribuli tractus. Altaris incensationem incipit a medio altaris, et progrediendo usque ad cornu epistolæ, ter ducit thuribulum super mensam altaris versus partem, in qua sunt candelabra, linea recta et in æquali distantia, prout distribuuntur candelabra : tria hic supponuntur candelabra in utroque cornu hinc inde in æquali distantia posita; si autem sint tribus pauciora aut non in æquali distantia posita, equidem utraque pars altaris incensanda est absque ullo respectu ad dispositionem candelaborum, ac si tria candelabra in æquali distantia ponerentur : non enim incensantur candelabra, sed posterior pars altaris, in qua sunt candelabra : unde etiam non sunt elevandi oculi, nec thuribulum in altum projiciendum, sed ducendum est prope ipsius altaris superficiem, ita ut aliquibus tantum digitis distet a mappa altaris, n. 8, 9 et 10.

Celebrans cum ad cornu epistolæ pervenerit, ibi facie ad angulum altaris versa, paululum se inclinat, ut demissa manu thuribulum ad lateralem partem inferiorem mensæ altaris perveniat; et bis ducit thuribulum, semel ad partem inferiorem (n. 11) et deinde ascendendo ad partem lateralem superiorem (n. 12); tum facie ad altare reversa, elevat manum cum thuribulo super mensam altaris, et incensat planitiem seu mensam altaris in parte anteriori, ter ad n. 13, 14, 15, in æquali distantia ducens thuribulum a cornu epistolæ usque ad medium altaris : sub isto autem duplici ductu n. 11 et 12, et isto triplici n. 13, 14 et 15, thuribulum ducendum est linea obliqua seu per modum semicirculi a dextra ad sinistram (1), sicut communis in his locis obtinet consuetudo; licet aliqui censeant, has incensationes recta etiam linea faciendas esse, quia incensatio per modum circuli

(1) Merati p. 2, tit. 4, n. 26; De Conny liv. 1, ch. X.

a rubricis tantum præscribitur in thurificandis oblati (1). Quocumque autem modo fiat, unusquisque ductus bene est distinguendus, et quasi morula interponenda.

Celebrans perveniens ad medium altaris, debitam facit cum ministris reverentiam, et procedit ad thurificationem cornu evangelii, quod eodem modo incensat ac cornu epistolæ, cum hac sola differentia, quod ad *n.* 19, 20, 21, 22 et 23, thuribulum ducat a sinistra ad dextram. Post ductum thuribuli ad *n.* 23, celebrans non facit reverentiam cruci altaris, sed vix aut ne vix quidem de evangelii cornu regressus, manum cum thuribulo aliquantum extra mensam altaris demittit, et quasi retrogradiens ad cornu evangelii, paululum ab altari recedit, et habens pedem sinistrum altari propiorem, incensat partem anteriorem seu frontem altaris, ubi est antependium, ter ducens thuribulum ad *n.* 24, 25 et 26, linea recta versus antependium, procedendo a cornu evangelii usque ad medium altaris, non autem retrogradiendo, ut plurimum servatur. Perveniens ad medium altaris, faciem ad illud convertit, et cum diacono a dextris et subdiacono a sinistris debitam facit reverentiam. Tum facie ad cornu epistolæ conversa, similiter incensat triplici ductu reliquam partem anteriorem altaris in cornu epistolæ ad *n.* 27, 28 et 29, semper habens pedem sinistrum propiorem altari, et progrediens usque ad cornu epistolæ; ubi utraque manu thuribulum diacono reddit, et stans junctis manibus, habens latus sinistrum versus altare, ter a diacono incensatur, nullam ei faciens reverentiam, licet tamen juxta aliquos auctores conveniat, ut diacono caput tantillum inclinet, ante et postquam incensatur (2).

Diaconus recipit thuribulum prius osculando dorsum dextræ celebrantis, et deinde accepto thuribulo, hujus summitatem; tum se sistit in plano ad cornu epistolæ e regione

(1) Martinucci lib. 2, c. 5, nota ad n. 5; De Carpo p. 2, n. 136, in tabula incensandi.

(2) Bauldry p. 2, c. 9, art. 5, n. 1; Martinucci lib. 2, c. 4, n. 53 et 55.

celebrantis, eumque ter incensat cum inclinatione capitis ante et post incensationem.

Subdiaconus, dum celebrans thuribulum diacono reddit, demittit casulam, descendit in planum, et manibus junctis ac facie ad celebrantem versa se sistit a sinistris diaconi (1), et cum eodem ante et post incensationem caput celebranti inclinat, quia cum juxta diaconum consistat, decet, ut cum eodem se conformet (2).

309. Si in altari expositæ sint reliquiæ seu imagines, celebrans incensata cruce et facta ei reverentia, antequam discedat e medio ad altare incensandum, prius incenseat eas reliquias vel imagines, quæ sunt a parte evangelii: faciem scilicet convertit ad reliquias vel imagines, et bis, *n.* 4 et 5, easdem linea recta incensat, quamvis plures vel pauciores fuerint reliquiæ vel statuæ, priori ductu incensando eas, quæ sunt cruci altaris propiores, et posteriori ductu remotiores; caput tamen iisdem nec ante nec post incensationem inclinat ad differentiam incensationis crucis. Incensatis reliquiis a parte evangelii, facit cruci altaris debitam reverentiam, et deinde similiter bis *n.* 6 et 7, incensat alias, quæ sunt a parte epistolæ. Incensatis reliquiis in cornu epistolæ, absque nova reverentia cruci altaris facienda, incipit incensare altare, ut supra dictum est.

Not. 1° non esse incensandas imagines aut reliquias, quæ in missa extra altare exponuntur, neque imagines pictas in pariete, neque quæ circa tabernaculum ornatus causa disponuntur, sed illas, quæ super altare seu inter candelabra collocantur. 2° Imagines seu statuas sanctorum etiam sine inclusis reliquiis esse incensandas (3). 3° Reliquias debere esse debite approbatas. 4° Si reliquiæ tantum sint in una parte altaris, incensationem partis, in qua desiderantur, prætermittendam esse. 5° Hic tantum agi de imaginibus

(1) Merati p. 2, tit. 4, n. 30; Bauldry p. 1, c. 13, art. 1, n. 8.

(2) Martinucci l. 1, c. 12, n. 18.

(3) S. R. C. 21 Mart. 1744, n. 4004-4153, 4.

sanctorum, non vero animarum in purgatorio, quibus incensatio non tribuitur.

Si reliquia vel imago in medio altaris exponatur, aliqui auctores existimant, illam post crucem altaris his incensandam esse; cum autem in rubricis nulla hujus incensationis fiat mentio, juxta alios standum est consuetudini cujusque ecclesiæ (1) : istam tamen opinionem quodammodo approbare videtur decretum S. R. C., quo declaratur, sacram imaginem divini Infantis natalitio tempore principali loco super altari expositam post crucem thurificandam esse triplici ductu, eodem prorsus modo, quo incensatur crux cum imagine Crucifixi (2).

310. Quot et quas reverentias celebrans, diaconus et subdiaconus infra incensationem facere debent?

R. 1. Has quinque, primam et secundam ante et post incensationem crucis, tertiam post incensatas a parte evangelii reliquias, si adsint, quartam et quintam in transitu ante medium altaris inter ductus 15 et 16, item 26 et 27. Has solas reverentias rubricæ præscribunt; adeoque nulla facienda est ante et post impositionem thuris, quia ante impositionem celebrans et ministri se non totaliter vertunt, et post impositionem statim accepto thuribulo a celebrante, ante incensationem crucis reverentiam faciunt.

2. Si in altari non fuerit tabernaculum, quod ss. Sacramentum actualiter continet; celebrans ad omnes istas reverentias caput cruci profunde inclinatur : si autem fuerit tale tabernaculum licet clausum, flectit unico genu ad altare sine alia reverentia cruci facienda, ponens palmam sinistrae manus anulum thuribuli tenentis super altare, ut commodius flectere et surgere valeat, cavens ne thuribulum, cujus catenulas dextra tenet, antependium tangat. Diaconus et subdiaconus infra incensationem semper genuflectere debent cum celebrante, si tabernaculum habeatur; et licet taberna-

(1) Merati p. 2, tit. 4, n. 27; Martinucci lib. 1, c. 5, n. 13.

(2) 15 Feb. 1873, n. 5533.

culum non habeatur, et celebrans proinde non genuflectat, equidem juxta rubricas n. 7, semper genuflectere debent, dum transeunt ante crucem, quod infra incensationem bis obtinet, scilicet in transitu altaris a cornu epistolæ ad cornu evangelii, et a cornu evangelii ad cornu epistolæ. Ante incensationem autem crucis et post eam, item post incensatas reliquias a parte evangelii, cum celebrante certo caput profunde inclinare debent, et rubricis etiam conformius videtur, genuflexionem facere, ut dictum est n. 118. In quibusdam locis consuetudo habetur, ut celebrans, et etiam diaconus et subdiaconus numquam genuflectant ad istas reverentias, sive habeatur tabernaculum sive non : hæc autem consuetudo rubricis est contraria, et consequenter etiam abroganda.

311. Not. 1. advertendum esse celebranti, ut in incensatione « se graviter et decore gerat, non personam, aut caput, » dum thuribulum ducit reducitque, movens; sinistram, quæ » summitatem catenularum retinet, firmam stabilemque ante » pectus tenebit; dextram vero manum ac brachium commode ac tractim cum thuribulo movebit; ita ut, cum » thuribulum ad se retrahit, illud sub brachio leviter et » competenti mora reducat; et dum procedit thurificando » altare, eundo et redeundo, semper illum pedem prius » moveat, qui proximior est altari; totque omnino passus » faciat, quot thuribuli tractus, ut manus pedesque in motu » decenter concordent » (1).

2. In cæremoniali Episcoporum loco citato n. 4 et 8 actum thurificationis exprimi per verba *ducere, reducere, retrahere* thuribulum, quæ non significant, thuribulum esse attollendum et in altum projiciendum, sed solummodo illud ducendum esse versus crucem, personam aut objectum, quod thurificatur, atque ad se reducendum seu retrahendum. Ut thuribulum ita ducatur, prius quidem est attollendum ante pectus, et elevatum ante pectus, linea recta ducendum est

(1) Cærem. Ep. I. 1, c. 23, n. 8.

ad objectum thurificandum, ita ut unusquisque ductus perficiatur duplici ictu, prout juxta S. R. Congregationem (1) requiritur, videlicet priori elevando thuribulum, et altero idem ducendo versus objectum incensandum. Duplex igitur ictus per Sacram Congregationem requisitus, non est perficiendus ductum duplicando in minorem et majorem, quod rubricæ non præscribunt, nec indicant, nec admittere videntur; verba enim *ter incensat, ter ducens thuribulum, triplici ductu* etc. non aliud quam simplicem ductum denotant.

3. Hanc formulam *Ab illo benedicaris* etc. communem formulam esse thus benedicendi, et illam adhibendam esse, quotiescumque incensum adhibetur, præterquam ad incensationem post offertorium, quæ peculiarem habet benedictionem, et dum solum ss. Sacramentum est incensandum, quando thus non benedicitur. Adeoque hæc formula adhibenda est ad impositionem thuris ante missam solemnem in sacristia, ante evangelium, in absolutionibus defunctorum, in benedictionibus candelarum, cinerum, palmarum, etc.

4. Materiem, quæ adhibetur, vel solum et purum thus esse debere suavis odoris; vel si aliqua addantur, advertendum esse, ut quantitas thuris longe superet (2).

DE INTROITU, KYRIE ET GLORIA.

Rub. *Deinde Celebrans, Diacono a dextris ejus, Subdiacono a dextris Diaconi stantibus in cornu Epistolæ, legit Introitum et Kyrie eleison. Cum vero intonat hymnum Gloria in excelsis Deo, Diaconus et Subdiaconus, unus post alium, stant a tergo Celebrantis; postea ascendant ad Altare, et hinc inde, Diaconus a dextris, Sub-*

(1) 22 Mart. 1862, n. 5318 a i 21.

(2) Cærem. ibid. n. 3; S. R. C. 7 Aug. 1875, n. 5620.

diaconus a sinistris, cum Celebrante hymnum submissa voce proseguuntur usque ad finem. Quod etiam servatur, cum dicitur Credo; et cum dicitur Dominus vobiscum, Oratio, Præfatio, et Pater noster, Diaconus et Subdiaconus similiter stant unus post alterum a tergo Celebrantis.

312. *Introitus.* Celebrans a diacono incensatus, se vertit ad missale, et legit introitum ut in missa privata.

Diaconus interea stat a dextris celebrantis in secundo gradu altaris, et subdiaconus a dextris diaconi in tertio gradu, si plures sint, et alias in plano.

Diaconus et subdiaconus cum celebrante se signant ad initium introitus; atque sub *Gloria Patri*, et si occurrant nomina Jesu, Mariæ, aut Sancti cujus festum celebratur, caput pariter inclinant.

313. *Kyrie eleison.* Recitato introitu, celebrans, diaconus et subdiaconus eodem modo in cornu epistolæ stantes, alternatim dicunt *Kyrie eleison*, ut in missa privata. Dicto ultimo *Kyrie eleison*, non redeundo ad medium altaris, per viam breviorē seu per gradus laterales epistolæ possunt accedere ad scamnum, ibique sedere usque ad ultimum *Kyrie eleison*, ut dictum est n. 145. Si autem non sedeant, tunc donec chorus incipit ultimum *Kyrie eleison*, stant in cornu epistolæ, uti sub introitu, diaconus scilicet a dextris celebrantis, et subdiaconus a dextris diaconi, quia rubricæ aliam positionem non præscribunt; vel celebrante manente in eodem loco ad cornu epistolæ, diaconus et subdiaconus se sistunt unus post alterum a tergo celebrantis, quia hæc sunt quasi propria ministrorum loca, dum nihil est agendum; vel celebrans et ministri, cum *Kyrie eleison* dixerint, statim discedunt ad medium altaris, a quo nihil eos abstrahit, ut ibi ante crucem meditentur, et significationem *Kyrie eleison* recogitent. Cum in rubricis nihil expresse præscribatur, quisque ecclesiæ suæ consuetudinem sequatur.

Discedentes ad medium altaris, simul incedunt, diaconus

per secundum gradum, et subdiaconus per planum, latus dextrum totaliter ad altare vertentes, et tali passu progredientes, ut simul ad medium perveniant.

314. Gloria. Celebrans intonat *Gloria in excelsis Deo*. Si opus fuerit, ad idem intonandum, missale in medio altari poni potest (1). Cum celebrans intonat, diaconus in secundo gradu, et subdiaconus in plano, unus post alterum, stant in linea recta a tergo celebrantis. Cantatis his verbis *Gloria in excelsis Deo*, et non prius, diaconus et subdiaconus facta prius debita reverentia sub cantu vocis *Deo*, ascendunt ad medium altaris; diaconus autem ita tarde, ut cum subdiacono simul ad altare perveniat: se sistunt diaconus a dextris, et subdiaconus a sinistris celebrantis, et cum eodem totum hymnum legunt usque ad finem, submissa tamen voce, ne celebrantem perturbent, non præveniando nec sequendo sed concomitanter (2), cum eodem easdem capitis inclinationes faciendo, et in fine se signando; item, si calix in altari positus sit, et obsit lectioni, diaconus sua dextra et subdiaconus sinistra, altera super pectus posita, tabellam sumere, eamque ante celebrantem tenere possunt.

Recitato hymno, si non sit sedendum, celebrans manet ad altare manibus junctis, et diaconus et subdiaconus vel descendunt retro post celebrantem, vel ut rubricis conformius videtur, manent stantes juxta celebrantem, quasi pares cum eo, paulo tamen post ipsum, diaconus ab ejus dextris et subdiaconus a sinistris, donec hymnus a choro persolvatur (3). In fine cantus diaconus et subdiaconus debitam faciunt reverentiam, ab altari discedunt faciem vertendo versus celebrantem, et se sistunt retro post ipsum.

Si sit sedendum, recitato hymno, celebrans, diaconus et subdiaconus debitam faciunt reverentiam (genuflectunt omnes si habeatur tabernaculum, quia ab altari discedunt), et via

(1) Martinucci lib. 2, c. 4, n. 75.

(2) S. R. C. 22 Ap. 1871, n. 5483, V.

(3) Merati p. 2, tit. 4, n. 36, in fine.

breviori per gradus laterales epistolæ, ac aperto capite ad scamnum accedunt, primo subdiaconus, deinde diaconus, et ultimo celebrans. Si cantaretur *Adoramus te vel Gratias agimus*, antequam sederent, præstaret aliquantulum expectare ad altare, ibique inclinationem facere. Cum ad scamnum pervenerint, attendant ne sese convertendo tergum altari vertant. Primo sedet celebrans, cui ministri posteriorem planetæ partem elevant, et diaconus biretum cum quasi osculo porrigit, quo ille se cooperit. Tum diaconus et subdiaconus faciunt celebranti reverentiam, et aliqualem sibi invicem; sumptis biretis suis, sedent diaconus a dextris et subdiaconus a sinistris celebrantis, et se quoque cooperiunt, dum interim acolythi et alias illi ipsi posteriorem dalmaticæ et tunicellæ partem attollunt. Sedentes manus, digitis extensis et junctis, super genua deponunt. Choro cantante *Cum Sancto Spiritu*, diaconus et subdiaconus, detectis capitibus, primi surgunt, et erecti faciunt reverentiam celebranti; celebrans adhuc sedens dat biretum diacono, qui illud cum osculis accipit, et cum suo super scamnum deponit. Subdiaconus quoque suum ibi deponit. Aperto capite ad altare redeunt, non tamen per viam breviorē, sed per planum ante medium altaris, primo subdiaconus, tum diaconus, et deinde celebrans. Advertat diaconus, ut ante altare retrocedens, celebranti locum præbeat, eique transeunti reverentiam faciat. Si detur chorus, redeundo ad altare eundem salutant. Constituti ante infimum altaris gradum, debitam faciunt reverentiam; celebrans ascendit ad medium altaris, et si opus sit, cum eo paululum ascendunt diaconus a dextris et subdiaconus a sinistris, vestes anteriores celebrantis elevantes; mox autem post ipsum se retrahunt, et se sistunt diaconus in secundo gradu, et subdiaconus in plano, in linea recta a tergo celebrantis.

Infra cantum hymni celebrans et ministri, sive expectent ad altare, sive sedeant, caput apertum inclinant, dum cantantur ea, ad quæ celebrans hymnum legendo caput inclinat; in fine tamen se iterum non signant.